

УДК 316.74:37(477.64)

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2020.87.13>

М. В. ХИЛЕВИЧ

заступник голови з питань освіти,

Голосіївське районне відділення

Всеукраїнського об'єднання ветеранів в м. Києві

ТРУДОВА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ІНДИКАТОР СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено аспект віртуалізації виборчого процесу в умовах постмодернізації українського суспільства і його негативний вплив на рівень професіоналізму управлінських кадрів. Автор концентрує увагу на історичному досвіді ролі управлінської системи, чиннику рівня сталості суспільства, на необхідності загального всеобучу в питаннях державотворення, а також на зростанні суспільної ваги освітніх послуг в умовах формування інформаційного суспільства.

Людина використовує ресурси довкілля. Обмеженість ресурсів вимагає створення управлінської системи виробництва і поділу продукції за принципами трудової демократії. Числові характеристики соціологічних закономірностей показують ефективність моделі структуризації суспільства. Ці закономірності визначаються рухом енергетичних (клімат, ресурси), інформаційних (досвід попередніх поколінь) та фінансових потоків. Економічні чинники (діяльність людини та їхній енергетичний еквівалент) є індикаторами істинності суспільних подій. Взаємини в людському суспільстві дуже складні, бо інформаційні потоки не передаються генетично. Частина досвіду від покоління до покоління втрачається чи спотворюється. Роботи Арнольда Тойнбі «Дослідження історії», Альберта Швейцера «Культура і етика», Микити Шаповала «Загальна соціологія», Юрія Кочержинського «Два шляхи розвитку людства» не входять як базові в програми із суспільствознавства.

Форма організації суспільного життя має відповідати умовам часу: стан довкілля, зовнішньополітичний вплив і взаємоузгодження. Трудова демократія – форма управлінської структури є показником економічного чинника, здатного забезпечити державними послугами для всіх громадян із різним етнічним і соціальним походженням. Зміст (ідеологія) – як правильно організувати суспільні взаємини потребує великого обсягу знань досвіду попередніх поколінь. Інформаційне суспільство має створити освітньо-просвітницьку базу, яка відповідає умовам відкритої системи навчання. Суспільствознавство обов'язкове для вивчення в усіх навчальних закладах. Без цих знань вислів «Народ джерело влади» залишиться гучним заклицем.

Глобалізація загострює економічні та соціальні кризи. Сталий розвиток – це здатність суспільства до самоорганізації при зміні структуризації суспільства відповідно до кліматичних та зовнішньополітичних змін. Партийна структуризація зосередила свої зусилля на пропаганді форм: капіталізм, комунізм, соціалізм, лібералізм. Але фінансування партій – це фінансовий чинник,

який впливає на інформаційні потоки і призводить до зайвих економічних перевитрат.

Ключові слова: освітня послуга, усвідомлене прийняття рішення, соціокультурні чинники, система виборів, історичний досвід, стале суспільство.

Постановка проблеми. Постмодерна епоха зумовила необхідність розгляду історичного досвіду українського суспільства в питаннях ролі управлінської системи суспільства сталого розвитку (здатність до самоорганізації суспільства в перехідні періоди). Науковці розглядають першочергові пріоритети та індикатори оборонних, організаційних, соціальних економічних заходів становлення та розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті М. Згуровського «Україна у глобальних вимірах сталого розвитку» порушується проблема узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку. Робота О.В. Пірікова «Індикатори та системи сталого розвитку: теорія і практика» наводить приклади регіональних досліджень. Монографія Н. Білоус «Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування» наводить приклади управлінської системи м. Києва часів Магдебурзького права, завдяки яким київська громада зберігала сталість свого існування в умовах прикордонного міста. Роботи О. Штанько «Луцькі ремісничі цехи» та інших – це приклади самоорганізації суспільного життя в різні періоди становлення української державності. Робота академіка І. Юхновського – про роль НАН України в освітньо-науковому процесі перехідного періоду становлення української державності.

Мета статті – порушити проблему суспільного сприйняття сучасної виборчої системи й історично усталеного досвіду становлення представницької системи управління суспільним життям.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XX ст. міжнародна громадськість, занепокоєна економічною, соціальною, екологічною кризами, започаткувала концепцію сталого розвитку: «Це значною мірою стало продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. Вернадським ще в першій половині XX століття. Суть її полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля й відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини» [3].

Значний внесок у розв'язання цього питання продовжують робити українські вчені: «Теорія і практика засвідчили, що на межі століть вчення В. Вернадського про ноосферу виявилось необхідною платформою для напрацювання триєдиної концепції сталого еколого-соціально-економічного розвитку. Узагальнення цієї концепції були зроблені всесвітніми самітами ООН у 1992 та 2002 роках, за участю понад 180 країн світу, багатьох міжнародних організацій та провідних учених. Таким чином, нова концепція системно поєднала три головні

компоненти сталого розвитку суспільства: економічний, природоохоронний і соціальний» [3].

Розгляду цього кола питань присвячена робота О.В. Пирікова «Індикатори та системи сталого розвитку: теорія і практика: «Стратегія сталого розвитку визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України» [5].

Але партійна структуризація українського суспільства не відповідає народним історично світоглядним засадам організації суспільного життя, індикатором якого має стати трудова демократія: «Принципово важливим є те, що Україна досі перебуває у стані дискусії з приводу своєї національної ідентичності, вона ще не визначилася з політикою і стратегією власного розвитку. За таких умов найкращі реформи економіки, науки, освіти, інноваційної сфери не дадуть бажаних результатів, оскільки ці реформи є похідними від головного – політичного визначення шляхів розвитку держави» [3].

До цього варто додати, що дослідники не врахували компонента історичного досвіду попередніх поколінь – становлення самоорганізації виробничих та управлінських систем і відповідний показник (індикатор трудової демократії) довгої тривалості – суспільства сталого розвитку (за Ф. Броделем) «Наукові відкриття, зокрема в області палеоклімату, вносять суттєві зміни в побудову теоретичних гіпотез державних утворень часів неоліту та енеоліту. Дослідження кліматичних змін середини VIII тисячоліття до н.е., які призвели до затоплення цивілізації Чорноморської западини, стали підставою наукової думки про успадкування трипільцями та іншими народами циркумпонтійської зони форм державотворення допотопної цивілізації Кімерійської берегової лінії. Згадка про тогочасні форми організації суспільства збереглися в пам'яті цих народів під назвою Золотий вік» [11, с. 526]. Завдяки цьому досвіду навіть в дуже скрутні часи зберігалася сталість розвитку в межах суспільства хоча б невеликого міста. Описи цієї моделі збереглися в писемних свідченнях під назвою Магдебурзьке право, яка успадкувала досвід попередніх поколінь ще з часів Трипільської цивілізації: «Анализ археологических исследований побережья, проведенных до настоящего времени, где найдены артефакты, указывающие на существование древней культуры неолита, дает основание предположить, что центр этой культуры был расположен на берегах до потопа» [2, с. 30].

Ці наукові факти варто враховувати у трактуванні форм суспільної самоорганізації на цих же теренах періодів ямної (3600–2300 рр. до н.е.) та курганної (2500–2000 рр. до н.е.) культур як успадковані форми, які видозмінювалися під впливом кліматичних змін та міграційних потоків. М. Шаповал дав визначення держави: «Держава є соціально організоване, майже закрите скупчення, яке здійснює право

вищого володіння на певну територію, в межах якої воно регулює своїми законами поведінку індивідів і скупчень, утримуючи внутрішній лад і організовуючи зовнішню охорону його, організує засіб і мірило обміну – гроші і веде своє господарство в межах відчуженої у своє користування господарської землі і частини засобів із господарства громадян» [12, с. 52, 80, 86, 163].

Коротко про поділ праці і управлінську систему трудової демократії ремеслових цехів як форму самоорганізації (поділ праці і створення управлінської системи – це ознаки державності) суспільного життя часів середньовіччя: «Взаємини всередині луцьких ремісничих цехів: поділ суспільства на окремі групи, об'єднані спільними інтересами, соціальним становищем, етнічним походженням, релігійними традиціями, освітнім чи психофізичним рівнями. В умовах політичної нестабільності та залежності від сил природи корпорації створювали необхідні умови для професійної діяльності своїх членів, забезпечували їхню особисту свободу, права й вольності, збереженість майна, взаємодопомогу та захист на випадок необхідності» [13, с. 11].

«Київська доба ознаменувалась розквітом ремесла. Ремісники мешкали в містах, феодальних замках, боярських вотчинах, сільських поселеннях. Міське ремесло відрізнялося складністю, розгалуженістю, а вироби якістю. Існувало понад 60 видів ремесел. Провідними були металургія та залізобне ремесло. Високого рівня досягло ливарне ремесло. Інтенсивно розвивалося гончарство. Продукцію склоробного ремесла експортували за кордон. Найпоширенішими були ремесла, пов'язані з обробкою деревини. Високого розвитку набули будівельна справа і архітектура, мостобудування. Літопис 1115 р. повідомляє про міст через Дніпро. У XI–XII ст. купці збували товар в кредит. За ці послуги сплачували до 50% боргу. У 1113 р. з'явився Статут про рези (проценти) <...> зародилася іпотечна система. Розвиток лихварства привів до появи перших «банківсько-торгових домів» і 1347 р. було заборонено брати більше одного гроша з гривни на тиждень» [8].

І це відбувалося в надзвичайно складних умовах постійної загрози войовничого степу та кліматичних змін (Малий льодовиковий період), але трудова демократія дозволяла уникнути соціальної, національної, релігійної нестабільності. Протягом XIV–XV ст. поширюється обмежене самоврядування міст у вигляді магдебурзького права, яке поширювалося на цехи магдебурзької юрисдикції. Незважаючи на обмеження, це була форма професійної структуризації суспільства, яка стала прообразом профспілок і індикатором трудової демократії.

В Європі розвиток ремесел, торгівлі і фінансової брактратної системи сприяв розвитку науки і мистецтв, що стало економічною базою піднесення технології виробничих процесів, і Європа досягла світових вершин. «У XII–XIII ст. сформувався цеховий лад у міському ремеслі. Цехи об'єднували ремісників за професійною ознакою і склалися з майстерень, які розташовувалися по всьому місту. Кожен цех мав свій статут, який

регламентував виробничі, моральні, духовні засади життя членів цеху. Головною функцією цеху була виробнича, але важливе значення цехи мали у військовій і оборонній справі» [7, с. 6].

«Київські цехи – шевський, столярний, гончарний, ткацький, рибацький, іконописний, ковальський, цирюльницький, срібний, музичний, перепечайський, кравецький, кушнірський, бондарський, м'ясний та крамарський <...> підпорядковувалися магістрату» [1, с. 57].

Вони продовжували існувати, навіть на початку ХХ ст. форма професійної організації суспільного життя зберігалася по українських селах до початку колективізації. Окрім матеріального забезпечення, структура українського суспільства досить довго зберігала «звичаєве право» – неписана народна конституція, яку знали всі (інформаційна технологія) і яка контролювалася суспільством.

Ідею побудови сучасного інформаційного суспільства на базі сучасної техніки ЕОМ з 1954 р. розробляв інженер-полковник А.І. Китов і запропонував об'єднати обчислювальні центри в систему. Тобто А.І. Китов створив інтернет. Пізніше академік В.М. Глушков розширив дослідження і застосування ЕОМ для створення ОГАС – управлінської системи народним господарством. Така управлінська система в умовах зменшення природних ресурсів могла дати кращий ефект, ніж ринкова економіка.

Зміни XVII–XVIII ст. у «соціальній структурі українського населення основну частину активного населення становили вже не шляхтичі й духівництво, а козаки, козацька старшина, міщани», але професійна структуризація у вигляді хоча і обмеженого магдебурзького права продовжувала існувати як індикатор трудової демократії [4]. В наш час введення форми трудової демократії дало б змогу територіальним громадам впливати на прийняття державних рішень. Процес індустріалізації в СРСР порушив форму самоорганізації суспільного життя і навіть згадку про індикатор трудової демократії як показник сталого розвитку. Всі процеси відбувалися під жорстким наглядом партійних вказівок, які в наш час перетворилися на партійну структуризацію суспільства.

Останні вибори 2019 р. до ВР показали, що з'явилися перші паростки створення професійно представницько структуризованого суспільства трудової демократії з відповідною виборчою системою, яка дає змогу уникнути віртуалізації виборчої системи. Це поява «Індустріальної платформи» С. Тарути: «Конституція України та внесення змін до неї були компромісами задля подолання низки політичних криз, що повністю виключало системну модернізацію державного управління, зберігаючи формат ситуативних непослідовних реакцій на зміну влади від однієї президентської команди до іншої. Україна в переході від радянської командно-адміністративної системи зупинилася на моделі олігархічного капіталізму (*банківської олігополії – найгірший вид за працею акад. Телешуна*), не створивши

сучасної ефективної моделі національної економіки<...> Практика взаємодії політиків і державних службовців з 1991 р. зводилася до побудови кадрової політики у сфері державного управління на основі лояльності до чинної влади, а не професіоналізму. Відтак сформовано систему обслуговування правлячого олігархату, а не захисту державних інтересів» [10, с. 24]. Також це поява «Аграрної платформи» В. Скоцника: «Сучасний світ – це суцільне змагання в силі, витривалості, інтелектуальних здібностях<...> Одні беруть кількістю, інші майстерністю, треті злагодженою, четверті – якістю технічних засобів. В якій категорії ви хочете бачити Україну? На які позиції вона має претендувати?» [9, с. 62]. Але «партійна структуризація» за підтримки певних кіл досягла своєї мети. Тому Україна як аграрна держава нині не має навіть Міністерства сільського господарства.

Велике занепокоєння станом управлінської системи України висловлює академік І. Юхновський: «Завданням наукової спільноти є створення патріотичного ядра Академії, яке працювало б на озброєння української армії, оскільки вже зрозуміло, що, тільки маючи силу, ми зможемо зберегти свою незалежність. Дехто вважає, що на нас дуже чекають в Європі чи в Росії. Ні. Я переконаний, що маємо самі по собі бути сильними. На мою думку, аграрний сектор і харчова промисловість – це ті основні напрями, в яких Україна може досягнути успіху, щоб стати цікавою для світової економіки й увійти до числа ключових гравців» [14, с. 39–42].

Проблеми появи індикатора віртуалізації системи виборів партійно структурованого суспільства присвячені роботи Г.Г. Почепцова: «Коммуникативные технологии, в отличие от информационных, опираются на главенствующую роль виртуального компонента, поскольку им надо не подтверждать действительность, а создавать новую. Именно поэтому они активно используются в протестных ситуациях, направленных на смену политического режима» [6]. А це не сприяє сталому розвитку.

Висновки і пропозиції. Професійна структуризація суспільства і професійно представницька система виборів завжди були базовою основою суспільства сталого розвитку, якою була українська спільнота впродовж археологічної періодизації становлення української державності. Постмодерністські зміни, які не відповідають досвіду розбудови суспільства з урахуванням кліматичних, демографічних, зовнішньополітичних змін, мають бути переглянуті і замінені науково обґрунтованими моделями сучасного суспільства трудової демократії.

Список використаної літератури

1. Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Миська влада і самоврядування : монографія / НАН України, Ін-т історії України, Центр соц. історії. Київ : Києво-Могилян. акад., 2008. 358 с.: іл. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000011> (дата звернення 15.10.2020).

2. Димитров П., Димитров Д. Черное море. Потоп и древние мифы. Варна : Славена, 2008. URL: <https://docplayer.ru/28081141-Petko-dimitrov-dimitr-dimitrov-chernoe-more-potop-i-drevnie-mify.html> (дата звернення 15.10.2020).
3. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку | *Дзеркало тижня*. 2006. № 19. URL: <https://kpi.ua/620-7> (дата звернення 14.10.2020).
4. Культура наприкінці XVII – у першій половині XVIII ст. URL: <https://geomap.com.ua/uk-uh8/1019.html> (дата звернення 14.10.2020).
5. Пиріков О.В. Індикатори та системи сталого розвитку: теорія і практика. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4026> (дата звернення 14.10.2020).
6. Почепцов Г. Виртуальное обеспечение политических процессов. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/170522/2019-09-06-virtualnoe-obespechenie-politicheskikh-protsessov/> (дата звернення 14.10.2020).
7. Развитие міст, ремесел торгівлі та фінансів у Європі в середні віки. URL: <https://studopedia.org/13-86243.html> (дата звернення 15.10.2020).
1. 8. Развитие ремесел, торгівлі, грошового обігу та фінансів в українських землях. URL: https://studopedia.com.ua/1_30955_rozvitok-remesel-torgivli-groshovogo-obigu-ta-finansiv-v-ukrainskih-zemlyah.html (дата звернення 16.10.2020).
9. Скоцик В. Як нам жити в епоху змін? Київ : Самміт-книга, 2017. 176 с. URL: <http://95.164.172.68:2080/rvportal/DocDescription?docid=RvROBU.BibRecord.238805> (дата звернення 17.10.2017)
10. Тарута С. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів : Кальварія, 2017. 164 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf> (дата звернення 15.10.2020)
11. Хилевич М.В. Суспільна рента, трудова демократія – запорука сталого розвитку. Доповідь V міжнародна науково-практична конференції НТУУ «КПІ» «Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі» Дискусії 2018 колективна монографія. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Kd6CDwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=Сталий+розвиток+-+XXI+століття+дискусії+2018+хл> (дата звернення 14.10.2020).
12. Шаповал М. Загальна соціологія. Київ : Український центр духовної культури, 1996. 369 с. URL: <https://toloka.to/t49425> (дата звернення 15.10.2020).
13. Штанько О. Луцькі ремісничі цехи. URL: <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/11794/1/4.pdf> (дата звернення 14.10.2020)
14. Юхновський І.Р. Суверен нації - людина свідомо самообмежена, її слова і дії спрямовані на будівництво своєї держави. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. N 9. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_9_13 (дата звернення 15.10.2020)

Khylevych M. V. Labor democracy as an indicator of a state of sustainable development

The article explores the aspect of virtualization of the electoral process in the context of postmodernization of Ukrainian society and its negative influence on the level of professionalism of management. The author focuses on the historical background of the management system role, on the factor of sustainable development of society, on the need for general education in matters of state formation and

on the growth of social value of educational service in conditions of shaping the information society.

Man uses the resources of the environment. Limited resources require the creation production and division of products management system based on the principles of labor democracy. Numerical characteristics of sociological laws show the effectiveness of the model of structuring society. These patterns are determined by the movement of energy (climate, resources), information (experience of previous generations) and financial flows. Economic factors (human activity and their energy equivalent) are indicators of the truth of social events. Relationships in human society are very complex because information flows are not genetically transmitted. Part of the experience is lost or distorted from generation to generation.

The works of Arnold Toynbee "A Study of History", Albert Schweitzer's "Civilization and Ethics", Nikita Shapoval's "General Sociology", and Yuri Kocherzhinsky's "Two Ways of Human Development" are not included in the basic programs in social sciences.

The organization form of public life must meet the conditions of the time: the state of the environment, foreign policy influence and coordination. Labor democracy – a form of governance structure is an indicator of the economic factor that can provide public services to all citizens of different ethnic and social backgrounds. Content (ideology) – how to properly organize social relations requires a large amount of knowledge of the experience of previous generations. The information society should create an educational base that meets the conditions of an open learning system. Social studies is mandatory for study in all educational institutions. Without this knowledge, the phrase "People are the source of power" will remain a loud appeal.

Globalization exacerbates economic and social crises. Sustainable development is the ability of society to self-organize when changing the structuring of society in accordance with climate and foreign policy changes. Party structuring focused its efforts on the promotion of forms: capitalism, communism, socialism, liberalism. But party financing is a financial factor that affects information flows and leads to unnecessary economic overspending.

Key words: *educational service, conscious decision making, socio-cultural factors, election system, historical background, sustainable society.*